

Enderunlu Hasan Yâver'in Şiir Anlayışı

Hilal TANIK

Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı

Orcid:<https://orcid.org/0009-0009-9878-9997>, hilal.tanik@ogr.sakarya.edu.tr

Özet

Poetika, bir şâirin şiir veya şairlik hakkındaki bireysel görüşlerini içerdiği gibi diğer bir yandan da bilimsel bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Dîvân edebiyatında şâirin poetikası kesin bir dille ifade edilmemektedir. Şâir, şiiri ve şairlik anlayışı hakkındaki bilgileri genellikle şiiri içerisinde ele almaktadır. Bu çalışmada, Klâsik Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olan 18. Yüzyıl şâiri Enderunlu Hasan Yâver'in şiir poetikası on adet beytini esas alıp işlenerek izâh edilmeye çalışılmıştır. Öncelikle Dîvân'da şiir anlayışı ile ilgili unsurlar tespit edilmiş, ilgili beyitler fişlenmiştir. Fişlenen beyitler alakalı maddeler altına sıralanarak alt başlıklar altında sırasıyla incelenmiş ve açıklanmıştır. Her bir başlık içinde önce madde hakkında bilgi verilmiş, maddenin poetika anlamında ne anlam ifade ettiği, şiire ne şekilde konu edildiği izah edilmiştir. Son olarak maddeyle ilgili beyit nesre çeviri ile birlikte verilmiştir.

Anahtar Kelime: Dîvân Edebiyatı, Poetika, Şiir Anlayışı, Enderunlu Hasan Yâver

Enderunlu Hasan Yâver's Understanding of Poetry

Abstract

Poetics includes a poet's individual views on poetry or poetry, as well as a scientific field. In Dîvân literature, the poetics of the poet are not expressed in a precise language. The poet usually deals with information about his poetry and understanding of poetry in his poetry. In this study, the 18th century, which has an important place in classical Turkish literature. The poetics of the poet of the century, Hasan Yâver of Enderun, was tried to be explained by processing it based on ten couplets. First of all, the elements related to the understanding of poetry in Dîvân were identified, and the relevant couplets were registered. The plugged couplets are listed under the relevant items and examined and explained respectively under sub-headings. In each title, first of all, information about the article is given, what the substance means in terms of poetics and how it is the subject of poetry is explained. Finally, the couplet about the article is given with the translation into prose.

Keyword: Dîvân Literature, Poetics, Understanding of Poetry, Enderunlu Hasan Yâver

1. Poetika

1.1 Poetikanın Tanımı

İlk kez Aristoteles'in sanat ve şiir ile ilgili kuramları konu alan Poetika adlı eserinde geçen "Poetika" kelimesi Yunanca, "yapmak, üretmek, yaratmak" anlamına gelmektedir (Erkal, 2018: 15).

19. yüzyıla doğru anlamı şiir türünde genişleyen poetika kavramı, özellikle 20. Yüzyıl ve 21. Yüzyılda şâirler ve yazarlar şiir hakkındaki görüşlerini ve fikirlerini poetik metinlerle izah etmişlerdir. Böylece poetika artık şâirlerin bireysel düşüncelerini ifade ettiği özerk bir alan ve disiplin olarak ele alınmaktadır (Elmas, 2022: 34). Poetika bir şairin, şiir hakkındaki bireysel düşünce ve eylemlerini içerdiği gibi, diğer yandan da bilimsel bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu alan poetik düşüncenin teorik yönünü ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda, Hans Magnus Enzensberger, poetikayı iki ayrı bağlamda değerlendirmektedir. İlki, şairin poetik sürecini, öz çalışmalarını ve emeğini kapsar, diğeri ise, poetikanın bilimsel yönüyle ilgilenir (Erkal, 2018: 17). Şerife Aktaş tarafından Türk edebiyatında poetika kelimesine herhangi bir anlam yüklemek zor olduğu ifade edilmiştir. Aktaş poetika kavramını şiiriyet olarak düşünülebileceğini izah etmiştir (Erkal, 2018: 3). Şemseddin Sâmî Kâmûs-ı Fransevî adlı eserinde poetika kelimesini "fenn-i şiir, ilm-i aruz" anlamıyla açıklamıştır. Geçmişten günümüze kadar birçok şâir poetika ile ilgili görüşlerini ve açıklamalarını dile getirmiştir. Hakan Sazyek ise poetikayı şiirle ilgili her türlü konuyu genel anlamda ele alan bilgi dalı olarak ifade etmiştir (Sazyek, 2000: 10). Poetika hakkında ansiklopedik kaynaklara baktığımız zaman ise, bu kelimenin genelde 'şiir bilgisi' olarak tanımlandığı görülmektedir.

1.2 Dîvân Şiirinde Poetika

Klasik edebiyatta şiir ve şairi konu alan eserler 15. Yüzyıldan itibaren takip edilmektedir. Şairin yaşamı, edebi kişilikleri, bulunduğu çevre hakkında geniş bilgilere yer verilen metinlere tezkire denmektedir. Tezkireler tamamen şiir metni sayılmadığından poetik bir unsur olarak ele

alınmamaktadır fakat şairler ve şairlerin şiirleri hakkında bilgi verdiği için edebiyatımızda önemli bir yere sahiptir (Sarıçoban: 2007: 336). Tezkirelerin yanı sıra dîvân edebiyatında poetik unsurlara rastladığımız bir diğer tür ise Pendnâmeler (Nasihât-nâme)dir. Bu metinler nasihat, öğüt niteliği taşısa da şiir ve şiir anlayışı ile ilgili bilgiler içermektedir. Bu nedenle de poetik unsurlar içeren metinler olarak ele almak mümkündür. Nâbî'nin *Hayriyye-i Nâbî* ve Sunbülzâde Vehbî'nin *Lutfiyye* adlı eserleri bu türdeki eserlere örnektir (İbiş, 2020: 5). Poetik unsurlara rastladığımız bir diğer metin örneği ise Risâleler'dir. Hüsameddin Amâsî'nin *Risâletü'n-Mine'l Aruz* ve *Istılahü'ş-Şi'r* adlı risâleleri aruz ölçüsü ve söz sanatları ile ilgili bilgi içermesi sebebiyle poetik unsurlara rastlamak mümkündür (İbiş, 2020: 5). Dîvân edebiyatında poetik nitelik taşıyan diğer kaynaklar ise dîvânlarda bulunan bazı dibâcelerdir. Bu bölümde dîvânın yazarı şiir görüşü hakkında bilgi vermektedir. Bu nedenle bu bölümlerle ilgili dönemin şiir anlayışı hakkında çıkarım yapılmaktadır (Üzgör, 1990: 26). Fuzûlî'nin dîvânında yer alan dibâceleri buna örnek olarak vermek mümkündür.

2. Enderunlu Hasan Yâver

2.1 Hayatı

Şairin asıl adı Hasan'dır. Enderun sınıfında yetiştiğinden isminin başına bu isim eklenmiştir. M. 1765 yılında doğmuştur. Babası silahdar Abdurrahman Ağa'dır. Babası en son silahdârlık görevine getirilmiş daha sonra bu görevinden azledilmiş ve M. 1770 yılında vefat etmiştir (Üstüner, 2010: 5). Beş yaşında yetim kalan şairimiz Enderun'da kiler-i hassa odasına alınmıştır. Daha sonra buçaklı sınıfına dâhil edilmiş olup, en sonunda M. 1790 tarihinde 3. Selim'in emriyle has odaya yükseltilir (Üstüner, 2010: 613). Şiir yazma konusunda ilgili ve istekli olan Hasan, ilk şiirlerinde "Pertev" mahlasını kullanmıştır. Dönemin dîvân şairlerinden Muvakkıt-zâde Pertev Efendi (1746-1808), genç şaire yardımcı olmuş ona şiirin inceliklerini öğretmiş, mahlaslarının bir karışıklığa sebebiyet vermemesi için ona Yâver mahlasını vermiştir. Pertev Efendi Hasan Yâver'e bir de mahlasname yazmış ve dîvânında "Mahlas Nâme-i Rikabdâr-ı Şerhyâri Hasan Yaver Beg" başlığı altında yer vermiştir (Üstüner, 2010: 613). Elimize ulaşan kaynaklarda, Yâver mahlasını kullanan iki şair bulunmaktadır. Bunlardan biri, Enderun'da yetişmiş olan Hasan Yâver Bey, diğeri de Trabzonlu Yâver Efendi'dir (Meşe, 2018: 24). Şairin öğrenimi konusunda kaynaklarda çok az bilgi mevcuttur. Yâver hakkında en geniş bilgi veren kaynak, Âkif'in *Mir'ât-ı Şi'r* adlı eseridir (Kılıcı,

2001: 39). Şairin ömrünün sonlarını nasıl geçirdiği ile ilgili kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanmıyor. Yâver, *Gül-i Sad-berg* isimli eserinin telif sebebi kısmında, ömrünün sonlarına doğru çok yemekten kaynaklanan bir hastalığa yakalandığından bahsetmiştir (Üstüner, 2009b: 262). Şairin ölüm tarihi hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Dîvân'ında bulunan iki tarih kıt'asında H 1210/M 1795 ve H 1212/M 1797 yıllarını vermesinden, şairin bu yıllarda hayatta olduğu anlaşılmaktadır. Hayatının son yıllarını hastalıkla geçirdiğini bildiğimiz şairin fazla yaşamadığını ve 18. Yüzyılın sonlarında genç yaşta iken vefat ettiğini söyleyebiliriz (Meşe, 2018: 8).

2.2. Edebi Kişiliği

Enderun'da yetişen şairlerden biri olan Yâver, genç yaşta vefat ettiğinden dolayı çok fazla tanınmamıştır. Bu nedenle hakkında bilgiye çok az kaynaktan ulaşılmaktadır. Yâver hakkında bilgiye sadece Akif'in tezkiresinde rastlanmaktadır. Âkif, Yâver hakkında akranları arasında seçkin bir yere sahip olduğunu ve karakter olarak nazik, kibar bir kişiliğe sahip olduğundan söz etmektedir. Yâver, yeni mazmunlar icâd eden bunu da süslü bir dilden ziyâde sade bir dille ifâde eden, aşk şiirleri yazan, belâgatı üstün bir şâirdir (Meşe, 2018: 9).

2.3. Eserleri

2.3.1. Dîvân

Dîvânda 218 manzume bulunur. Bunlar dîvânda yer alış sırasıyla: 2 münacaat, 5 na't, 1 Mevlana övgüsü ile birlikte 8 tane medhiye türünde manzum; 203 gazel, 1 terki-i bend, 3 tahmis, 1 murabba ve 2 tarih kıtasıdır (Üstüner, 2010: 25).

2.3.2. Fenniye-i Eş'âr

Hasan Yâver'in Fenniyye-i Eş'âr'ının 2 nüshası bulunmaktadır. Bunlardan biri İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY. 5458'de bulunan dîvânda ve yine İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY. 2987 numarada kayıtlıdır. Bu nüsha "Gunye-i Eş'âr" olarak kaydedilmiştir (Kaçar, 2011: 96). Şair bu eserini 23 Receb 1211 (Aralık 1796)'da kaleme almıştır. Serî bahrinin "müfte'ilün müfte'ilün fâ'ilün" kalıbı ile yazmıştır. Genellikle zengin ve tam kafiyeye kullanmıştır. 429 beyittir. Şair mesnevisini 34 başlık altında yazmıştır. Bu başlıkları şiirin incelikleri, nazım türleri, edebî sanatlar ile şairin dikkat etmesi gereken kurallar oluşturmuştur (Üstüner, 2010: 827).

2.3.3. Gül-i Sad-berg

Eser, hasbihal türünde yazılmış olup yüz yapraklı gül anlamına gelmektedir. Yâver, bu eserini dostlarına ve okuyanlara öğüt vermek için kaleme almıştır. Enderunlu Hasan Yâver, genç yaşta kötü bir hastalığa yakalanma sonucunda bu eseri yazmıştır (Üstüner, 2010: 264).

2.4. Enderunlu Hasan Yâver'in Şiir Anlayışı

2.4.1. Şiirlerinin Belli Başlı Özellikleri, İşlevleri

2.4.1.1. Şâirin hâlini arz etme vâsıtasıdır

Şiirin en önemli işlevlerinden biri şâirin yazıldığı esnada veya yakın zamandaki rûh hâlini şiire yansıtmasına vesile olmasıdır. Şiir, şâirin hâlini memdûhuna arz etme vâsıtasıdır. Kimi şairler, şiirlerinde bunu bilinçli olarak yapar, kimileri ise o anki durumunu yazıya bilinçli olmadan yansıtır. Şiirin bu özelliği, şâirin durumunu, okura, dosta, padişaha veya istediği kişiye ulaşmasında yardımcı olur.

Şâir aşağıdaki beytinde nida sanatından yararlanarak; bu şiirim beyitlerinin mazmunları, hâl dili ile benim durumumu yani ne hâlde olduğumu izah ediyor gibi bir söylemde bulunmuştur. Şiirde

poetik unsur olarak ise şiirin önemli işlevlerinden; hatta yazılma sebeplerinden biri de şâirin hâlini arz etme vâsıtası olmasına bir değinme söz konusudur. Şâir bu şiirindeki beyitlerinin mazmunlarının, hâl dili ile kendi durumunu anlattığını söylemektedir. Dîvân şiirinde bazı şâirler; şiiri, hâlini arz etmede bir vâsıta aracı olarak görmektedir. Bu beyte baktığımızda ise Yâver'in de bu dîvân şâirlerinden biri olduğu çıkarımında bulunabiliriz. Bu poetik unsur, şâirin durumunu istediği herhangi bir kişiye kısa yoldan anlatması ve şiirinin anlam niteliği taşıması yönünden başarılı bir özellik olmuştur. Bu sayede şâir kendisini, sevgiliye, padişaha veya hâlini arz etmek istediği herhangi bir kişiye anlatmış olacaktır. Şiirinde hâlini arz etmek, kimi zaman bilinçli kimi zaman ise bilinçli olmayan bir şekilde yapılır. Bu beytinde şâir, içsel durumunu izah etmede beyitlerindeki mazmunun işlevi olduğunu bilinçli olarak söylediğini varsayabiliriz:

Begim bak dikkat it bu şi'rümün mazmûn-ı ebyâtı

Lîsân-ı hâl ile Yâver kulun hâlin beyân eyler (G. 73 / 5)

Beyim! Bak! Dikkat et! Bu şiirimizin beyitlerinin mazmunları hâl dili ile Yâver kulunun durumunu anlatıyor.

2.4.1.2. Selîstir

Selîs, bazı dîvân şiir örneklerinde edânın vasfı olarak da geçmekte, beyitlerde akıcı, düzgün anlatış anlamlarında kullanılmaktadır. Şiirin selîs olması ise şiirin düzgün ve akıcı olmasını, dilin kurallarına göre izâh edildiğini, kusurdan ve laf kalabalıklığından arınmış bir şekilde yazıldığını ifade etmektedir. Şiirin selîs olması, şiirin kalitesini öne çıkardığı gibi aynı zamanda şâirin başarısını da ortaya koymaktadır.

Klasik Türk Edebiyatı'nda çoğu şâir, en iyi şiiri kendisinin şiiri olduğunu düşünmektedir. Bundan dolayı da en iyi şâirin kendisi olduğu görüşüne kapılmaktadır. Yâver'in bu beytinde de gördüğümüz üzere, Yâver'de kendi şiirine övgü dolu sözler söyleyen şâirlerimizden biridir. İlk mısra da şiirinin akıcı olduğunu söyleyerek, dostlara arz edilmesini ifade eder. Devamında ise, eğer öyle yaparsan bu durum dostluğu ilerletme sebebi olabilir. Yani senin şiirin o kadar güzel, akıcı, başarılı ki, dostlara arz ettiğinde bu durum onların hoşuna gidecektir. Dost olarak kastettiği sevgili ya da padişah olabilir. Bu dosta sunduğu şiir güzelse, onlardan güzel geri dönüşler alması mümkün

olacaktır. Böylesine akıcı ve başarılı bir şiiri de dostlara arz etmek, hem dostları sevindiren hem de şair ile dostun arasındaki ilişkiyi kuvvetlendirecek bir durum hâline gelir:

Şi'r-i selîsün yârâna 'arz it

Yâver olur ol bâdî-i ülfet (G. 38 / 5)

Yâver, selîs şiirini dostlara arz et. Bu durum dostluğu ilerletme sebebi olabilir.

2.4.1.3. Eşsizdir, benzeri yoktur

Bazı dîvân şâirine göre en iyi şiir kendi şiirleridir ve bu durumda en iyi şâir ise kendileridir. Onların eşi ve benzeri yoktur. Yâver'de bazı şâirler gibi kendisini en iyi şâir olarak görmektedir ve bundan dolayı da en iyi şiir kendisinin şiiridir. Bu şiirleri, o kadar üst seviyede, başarılı ve kalitelidir ki; onun gibisi bu camiada yoktur, o bu alanda tek güzellikte ve eşi benzeri olmayan bir yeteneğe sahiptir.

Yâver bu beytinde herkesin hoşuna gidecek ve eşi benzeri görülmemiş şiirler yazmanın zorluğundan bahsetmiştir. İlk mısradan anladığımız üzere, Yâver'de benzeri görülmemiş şiirler yazmaktadır. Bunun kolay bir şey olmadığını söyleyerek, kendi şiirinin başarısını ve üstünlüğünü bizlere yansıtmıştır. Beyte poetik açıdan bir açıklama yapmak gerekirse; divan şiirinde, şâirin şiirinin eşi benzeri görülmemiş ise öyle bir şâir de daha önce görülmemiş demektir. Bu unsuru hem şâirin şiirinin eşsiz olmasına hem de şâirin eşsiz olması maddesine alabiliriz. Yâver'in şiirinin eşsiz olması ise öyle bir şiir de daha önce görülmemiş demektir. Sonuç olarak Yâver'de kendi şiirinin eşsiz, benzersiz olduğunu ve aynı zamanda herkes tarafından hoşuna gidilecek bir şiire sahip olduğunu söyleyerek kendi şiirini övdüğünü söylemek mümkündür:

İhtirâ'-ı şi'ri Yâver sen kolay zanneyleme

Herkesin tab'inca eş'âr söylemek gâyet de güç (G. 42 / 5)

Yâver eşi benzeri görülmemiş bir şiir yazmayı sen kolay zannetme. Herkesin hoşuna gidecek şiirler yazmak son derece zordur.

2.4.1.4. Bî-tekellüf olması

Bî-tekellüf sözlük anlamı olarak “yapmacıksız, gösterişsiz, külfetsiz vb.” gibi anlamlara gelmektedir. Şâirin şiirini, yapmacıksız, külfetsiz yazması; şiirlerinin başarısını, kalitesini, samimiyetini, sadeliğini, akıcılığını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda şairin şiirinin yapmacıksız ve külfetsiz olması, kendisinin de aynı niteliklere sahip olduğunu bize göstermektedir.

Şair aşağıdaki beytinde kendi şiirine külfetsiz, yapmacıksız derken şiirinin güzelliğinden ve başarısından söz etmektedir. Bu tarzda olan gazellerine ise, nazire söyleyecek usta şair nerede ifadesiyle tecâhül-i ârif sanatına başvurmuştur. Çünkü kendisinin bu kadar başarılı şiirlerine nazire söyleyecek usta şair olmadığını farkındadır. Şiiri poetik açıdan değerlendirecek olursak şâirin şiirinin yapmacıksız ve gösterişsiz olması demek, şiirinin nitelikli ve başarılı olduğunu da gösteren bir özelliktir. Aynı zamanda bu gösterişsiz, külfetsiz olmasından bir çıkarım yapacak olursak da Yâver’in şiirlerinde laf kalabalıklığından uzak durduğunu ve duygularını yansıttığını söylemek mümkündür. Bu derece başarılı bir şiire nazire yazacak usta şâir nerede ifadesiyle, şâir kendisini yücelterek diğer şâirleri küçümsemektedir:

Bî-tekellüf dinilen Yâver-i zârûn gazelin

Gele tanzîr ide bir şâir-i mâhir nerede (G. 177 / 5)

Zavallı Yâver’in külfetsiz, yapmacıksız yazdığı gazellerine nazire söyleyecek usta şâir nerede?

2.4.1.5. Sanatlı olması

Bu maddede dîvân şiirinin unsurlarından biri olan edebî sanatların şiirde işlenmesi izâh edilmektedir. Şiirin içinde edebî sanatlarının olması ve onlarla süslenmesi, şiiri kaliteli, şâiri de başarılı kılan bir özellik sayılmaktadır.

Şâir bu beytinde, bir konunun içine poetik unsur yerleştirmek yerine, baştanbaşa poetik unsur barındıran bir ifade de bulunmuştur. Burada karşımıza çıkan poetik unsur ise, şiirinin belli başlı özelliklerinden biri olan sanatlı olmasıdır. Sanatlı olması ifadesi ile kastettiği aslında şiirin, edebî sanatlar ile süslenmesidir. Şiirde edebi sanatlara yer vermek, anlamı derinleştirir, şiirin okuyucu

üzerindeki etkiyi güçlendirir ve söz oyunu sayesinde şiirin edebî seviyesini yükseltir. Bu özellik ile şiir, başarılı bir hal alacaktır. Sonuç olarak Yâver bu beytinde; Şiir, sanatlı ve sağlam özelliğine sahip olursa bu duruma şaşılır mı, şaşılmaması gerekmektedir. Çünkü şiirde bu özellikler zaten olmalıdır ifadesinde bulunmuştur:

Yâver ne 'aceb olsa metîn şi'r-i musanna'

Lâzım mı degil şi'rde san'atla metânet (G. 37 / 5)

Yâver, sanatlı bir şiir metin/sağlam olsa şaşılır mı? Şiirde sanat ile sağlamlık gerekmez mi?

2.4.1.6. Metîn olması

Şiirin metîn olma özelliği çok rastlamadığımız maddedir. Metîn kelimesi sözlükte "sağlam, kuvvetli, dayanıklı, güçlü" vb. anlamlarına gelmektedir. Şiirinin metîn olmasını, sağlamlık olarak ele alırsak, bu sağlamlığın şiirde anlatımının dil bilgisi kurallarına uyması olarak kabul etmemiz mümkündür.

Şâir, beytin ilk mısrasında şiirinin dünyaya kıskançlık duygusu verdiğini söyleyerek şiirinin ne kadar başarılı olduğunu ve bu başarı karşısında bazı kimselerin haset duygular beslediğini izah etmektedir. İlk mısradaki beytini överken sağlamlık kelimesini kullanan şâir, ikinci mısradaki ise tasvir gücünü mübalağa sanatına başvurarak övmektedir. İlk mısradaki kullandığı sağlam beyitlerimin çatısı tamlaması ise şiirinin ne kadar kuvvetli etkiye sahip olduğunu poetik unsuru da içerisinde barındırarak izâh etmiştir:

Tâk-ı ebyât-ı metînüm çarha reşk-endâz iken

Sâye-rîz olmaz zemîne kubbe-i tasvîrümüz (G. 83 / 3)

Sağlam beyitlerimin çatısı, dünyaya kıskançlık duygusu verirken tasvirimizin kubbesi yeryüzüne gölge salmaz.

2.4.2. Şiir İçin Gereken Şartlar

2.4.2.1. Kısa, öz ve faydalı olmalıdır.

Dîvân edebiyatı poetikasının en temel maddesidir. Dîvân şiiri sanatlı bir dili içinde barındırması sebebiyle süslü bir yapıya sahiptir. Bu nedenle de sözün uzayıp gitmesi hem dinleyenin dikkatinin dağılmasına hem de gereken etkinin okura verilememesine neden olacaktır. Tüm bunlar göz önüne alındığında Yâver, şiirin kısa, öz ve faydalı olmasından yanadır.

Dili açık, sade olan Yâver'in bu beytinde de poetik unsurlar açık bir şekilde kendini belli etmektedir. İlk olarak şiir için gereken şartlardan biri olan; kısa, öz ve faydalı olmalıdır maddesine başvurmuştur. Şair ilk mısrasında "Zavallı Yâver'in şiirleri ne kadar sade ise" ifadesiyle şiirinin sade olduğunu izah etmektedir. Birçok dîvân şâiri gibi Yâver de sözün az, öz ve faydalı olmasını istemiştir. Çünkü sözün uzayıp gitmesi hem dinleyenin dikkatinin dağılmasına hem de gereken etkisin okura verilememesine neden olacaktır. Bir diğer poetik unsur olarak şiirinin belli başlı özelliklerinden biri olan, edâdır maddesine başvurmuştur. Edâ için sözlük anlamından hareketle "üslup, şekil, tarz, tavır" vb. demek mümkün olmakla birlikte aynı zamanda şiirin dış yapısı olması yönüyle şiirde büyük önem teşkil etmektedir. Yine edâ, bir şâirin şiirde kendine has tavrı, halidir. Bu nedenle edâya sadece üslûp demek ona geniş anlam yüklemek olabilir, söyleyiş tarzı demek daha uygundur:

Ne kadar sâde ise Yâver-i zârın sûhanı

Hoşça ta'bîr ideyüm hüsn ü edâ vir yâ Rab (G. 26 / 5)

Ey Rabbim! Zavallı Yâver'in şiirleri ne kadar sade ise de güzellik ve edâ ver. Güzel bir şekilde ifade edeyim.

2.4.3. Şiirlerindeki Belli Başlı Poetik Unsurlar

2.4.3.1. Mazmun

Mazmun sözlükte, asıl mânâyı dolaylı olarak anlatan güzel söz anlamına gelmektedir. Dîvân edebiyatında mazmunlar, çoğunlukla klasikleşmiş anlamları ile şiirlerde geçmektedir. İyi, başarılı

Şairler bu klasik mazmunları kullanmazlar. Çünkü herkes tarafından aynı anlamı çağrıştıran mazmunlar, bazı şairler tarafından şiirde bir değer ölçütü olarak görülmez. Onun yerine yeni, kendileri icat etmiş, orijinal mazmunlar kullanmayı tercih ederler ve genellikle başka bir şairin şiirine nazire yapacaklarsa, onun şiirinde geçen mazmunu almak yerine, ya o mazmunu atlamayı ya da onun yerine kendisinin yeni icat ettiği mazmunu kullanmayı tercih ederler.

Şâir, birinci mısradaki kendi şiirini överek şiirinin sade olduğunu, fakat bu sadelikte bile şiirinin anlamının derin olduğunu ifade etmiştir. İkinci mısradaki ise; dîvân şiirinde mazmunlar artık klasikleşmiş biçimlerinde kullanılmaktadır. Şâir ise mazmunu klasik haliyle değil, adeta mazmunlara yeni anlamlar yükleyerek şiirlerinde kullandığından bahsetmektedir. Yalın ve duru bir üsluba sahip olan Yâver, ince hayallerle ördüğü şiirlerinde yeni mazmunlar icat etmiş, yeni söyleyişler denemiştir. Aynı zamanda bir şairin, mazmunları klasik anlamları ile değil de yeni icat ettiği anlamları ile kullanması, o şairin kalitesini, yaratıcılığını, üstünlüğünü ve başarısını göstermektedir:

Gerçi şi'rüm sâde ammâ ma'nisi bî-gânedür

Hîç söz olmaz Yâverâ mazmûn-ı nev-îcâduma (G. 171 / 5)

Ey Yâver! Şiirim gerçi sadedir ama anlam dünyası, hayallere sığmayacak kadar geniştir. Yeni icat ettiğim mazmunlara ise hiç söz olmaz.

2.4.3.2. Mâ'nâ

Sözlük anlamı "denilmek istenen, kastedilen şey" olarak tanımlanmaktadır. Bu poetik unsur, tezkire ve dîvânlarda sık sık konu olmuştur. Dîvân şiiri derin anlamlar barındıran bir yapıya sahiptir. Bazen şiirde anlatılan konu o kadar derindir ki, şiiri okumaktan ziyade şiiri ince eleyip sık dokumak gerekmektedir. Bu anlamda şiirde mâ'nâ bazen gizli olarak verilmektedir. Şâir bu noktada ustalığını konuşturur.

Divan şiirinde aşık, sevgili tipleri çok sık karşımıza çıkmaktadır. Sevgili aşığa yüz vermedikçe aşğın içi daralır ve iç sıkıntısı artarak devam eder. Divan şiirinde bu durum ise âh mazmunu ile daha detaylı bir şekilde ifade edilmektedir. Şair burada içinden gelen âhının ateşinin şiirlerine yansıdığından ve bu âhın, derdin, kederin şiirlerine anlam oluşturduğundan bahsetmektedir. Asıl

ele alacağımız kısım ikinci mısradadır. Bu mısradada, sözle ifade ediyor oluşum, anlaşılması zor olan mânâyı anlaşılır hale getirmez, söylemi söz konusudur. Bazı şâirler tarafından mânâ ile söz aynı derecede ele alınmamaktadır. Mânâ kelimesinin içinde derin anlamlar söz konusudur. Beytin ilk okunduğunda mânânın hemen anlaşılması söz konusu değildir. Beytin üzerine düşünmek, beyti incelemek ve derin anlamlar aramak söz konusudur. Şair de burada mânâ ifadesiyle, kolay anlaşılamayan, kapalı söylemi kastetmiştir:

Âteş-i âhum yakar eş'ârumun ma'nâsı(nı)

Yohsa ma'nâ-yı mu'akkad eylemez takrîrümüz (G. 83 / 4)

Şiirlerimin anlamını, içten gelen ahımın ateşi tutuşturur. Sözle ifade etmemiz, anlaşılması zor/kapalı manayı açıklığa kavuşturmaz.

2.4.4. Şiirlerinin Belli Başlı Konuları

2.4.4.1. Pâdişahın Övülmesi

Bazı dîvân şâirleri, içinde bulunduğu şartlar veya dönem gereği, şiirlerinde konu olarak pâdişahı işlemektedir. Pâdişahın şiirlerinde geçmesi ise çeşitlilik göstermektedir. Bazen padişahı övmek, dua etmek, ondan istekte bulunmak vb. talepler sebebiyle şiire konu etmektedir. Özellikle dîvân şâirleri bu poetik unsurdan, dönemin beğenilen ve saygı duyulan padişahları övmek için yararlanmaktadır.

Dîvân edebiyatında bazı şâirler, şiirlerinde tarih düşürme sanatından sıklıkla faydalanmıştır. Beytin poetik unsuruna geçmeden önce tarih düşürmenin ne olduğundan çok kısa bir şekilde bahsetmek gerekmektedir. Ebced hesabında her arap harfinin bir sayısal değeri vardır. Bu harfleri kullanarak uygun tarihe denk gelecek şekilde şiirlerinde uygulanmasına tarih düşürme sanatı denilmektedir. Şiirde geçen poetik unsur ise şiirin konusu olan padişaktır. Her şiirin kendince bir konusu vardır. Bazı şâirler şiirlerini sevgiliyi, paşayı, şehzadeyi, padişahı övmek için, bazıları ise bahar gibi konuları ele almak için yazmaktadır. Şâirin de bu beytine baktığımızda, şiirinde padişaha dua etmesi, yani o duanın altında padişaha bir övgünün olması, söz konusudur:

Düşürdüm Yâverâ sâl-i cedfde bir güzel târfh

Hilâl-i sâl-i nev el kaldurup şâha du'â eyler (1212) (T. 1 / 9)

Ey Yâver! Yeni yıla güzel bir tarih düşürdüm. Yeni yılın hilali, el kaldırıp padişaha dua eder (1212)

Sonuç

Klâsik Türk şiirinde şairlerin hayatı, edebi kişiliği ve eserleri hakkında bilgiler sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Fakat bazı şairler hakkında yeterli bilgiye ulaşılamamaktadır. Böyle durumlarda ise hayatı ve edebi kişiliği hakkındaki bilgiler tezkire, mecmuâ veya şâirin eserlerinden tespit edilmektedir. Şâirlerin poetikaları hakkında bilgiye birinci ağızdan ulaşmak pek mümkün değildir. Bu noktada dîbâce, pendnâme, risâle gibi türlerden şâirin şiiri veya şâirlik anlayışı hakkındaki bilgiler tespit edilmektedir. Özellikle bazı dîvân şâirleri, açıkça izah etmese de şiirlerinde şairlik ve şiir anlayışı hakkında bilgiler vermektedir. Hayatı ve eserleri hakkında detaylı bilgi sahibi olmadığımız Yâver'in poetikası hakkında da çok az bilgiye sahibiz. Bu çalışma sonucunda ise Yâver'in dîvânından hareketle şiirden ne anladığı, şiire yüklediği anlamlar, şiir karşılığında kullandığı kelimeler, şiiri için yaptığı benzetmeler, şiirinin vasıfları, özellikleri, konuları, işlevleri, kısaca poetikasının önemli bir bölümünü oluşturan şiir anlayışı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yâver, dîvânında en fazla şiir kelimesini kullanmış, onun yerine ayrıca sühân kelimesini de tercih etmiştir. Aynı zamanda, şiirinin belli başlı özellikleri ve işlevlerini selîs, eşsiz, bî-tekellüf, sanatlı, edâ, metîn ve şairin hâlini arz etme vâsıtası olduğundan söz etmiştir. Yâver'e göre şiir, kısa, öz ve faydalı olmalıdır. Şiirlerinde mâ'nâ ve mazmun gibi belli başlı poetik unsurları ele almıştır.

Kaynakça

- ELMAS, L., 2022. Ahmet Ada'nın Poetikası, Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.
- ERKAL, A., 2009. *17. Yüzyıl Dîvân Şiiri Poetikası*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- ESİR, H. A., 2009., *Klasik Edebiyatımızda Poetika ve Nedîm'in Bu Poetika İçerisindeki Yeri*, Ulusal Eski Türk Edebiyatı Sempozyumu, Adıyaman, Turkey, s.289-297
- İBİŞ, E. F., 2020. *XVI- XVII. Şuara Tezkirelerinde Şair Sultan Ve Şehzadelere Dair Poetik Değerlendirmeler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Artvin Çoruh Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Artvin.
- KAÇAR, M., 2011. *Şiire ve Söz Sanatlarına Dâir Bir Mesnevî Hasan Yâver'in 'Kitâb-ı Fenniye-i Eş'âr' İsimli Eseri. Türkiyat Mecmuası* 21(2): s.95-140.
- KAYA, B.A., 2019. *Necâtî Bey'in Poetikası*, Akademik Kitaplar, İstanbul.
- KILCI, M., 2001. *Enderunlu Mehmet Akif Mir'ât-i Şi'r*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- MENGİ, M., 1992. *Mazmun Üzerine Düşünceler*, Dergâh Dergisi, İstanbul, s.34
- PALA, İ., 2018. *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul
- SARIÇOBAN, L. (2017). *Âşık Çelebi Tezkiresinde Poetik Kavramlar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Artvin Çoruh Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Artvin.
- TOLASA, H., 1982. *Divan Şairlerinin Kendi Şiirleri Üzerine Düşünce ve Değerlendirmeleri*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi(1), İzmir, s.42
- ÜSTÜNER, K., 2014. *YÂVER, Enderunlu Hasan*, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Erişim Tarihi: <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/yaver-enderunlu-hasan 03.01.2024>
- ÜSTÜNER, K. 2009a. *Enderunlu Hasan Yâver'in Hayatı, Eserleri ve Edebi Kişiliği. Ulusal Eski Türk Edebiyatı Sempozyumu*. 15-16 Mayıs. Adıyaman

Enderunlu Hasan Yâver'in Şiir Anlayışı

ÜSTÜNER, K., 2009b. *Enderunlu Hasan Yâver'in Gül-i Sad-Berg'i. Yayımlanmamış Bildiri. V. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu, Uluslararası Prof. Dr. Harun Tolasa Hâtırasına. 16-18 Ekim 2009. Mardin.*

ÜSTÜNER, K. (2010b). *Enderunlu Hasan Yâver Divan İnceleme-Metin-Çeviri-Dizin. Ankara: Birleşik Yay.*

ÜZGÖR, T., 1990. *Türkçe Divan Dibaceleri (Baskı), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara*